

DOSSIER VOOR LEESGROEPEN EN LEZERS

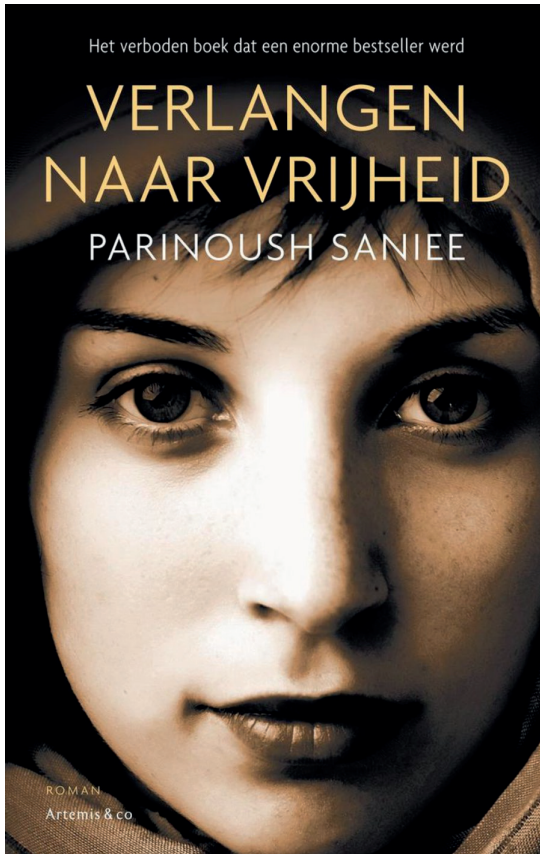
*Maite Spanoghe
Masterstudent in de rechten*

VERLANGEN NAAR VRIJHEID

Parinoush Saniee

Opzet

De bedoeling van de reeks waar dit dossier deel van uitmaakt, is leesgroepbegeleiders in Vlaanderen en Nederland hulpmiddelen aan te reiken voor de voorbereiding van leesgroepbijeenkomsten. Elk dossier is gewijd aan een belangwekkend literair werk waarin mensenrechtenthema's een prominente rol spelen. Het biedt achtergrond bij de auteur, de specifieke mensenrechtenthematiek die in het werk aan bod komt, en de literaire verwerking ervan. Op die manier wil het UGent Human Rights Research Network leesgroepbegeleiders op weg helpen om met literatuur over mensenrechten aan de slag te gaan.

Alle dossiers kunnen gratis worden gedownload in PDF-formaat op <https://hrrn.ugent.be/impact-projects/literatuur-en-mensenrechten/>.

Feedback gericht aan de initiatiefnemers van dit project, Prof. Eva Brems (eva.brems@ugent.be), Prof. Stef Craps (stef.craps@ugent.be), Dr. Brigitte Herremans (brigitte.herremans@ugent.be) en Prof. Kornee van der Haven (cornelis.vanderhaven@ugent.be) is welkom.

Samenvatting

Verlangen naar vrijheid speelt zich af in Teheran, Iran en vertelt het verhaal van Massoumeh, een tienermeisje dat graag naar school wil gaan. Nadat haar familie echter brieven vindt van de jongen op wie ze verliefd is, wordt ze gedwongen te trouwen met een man die ze niet kent om zo de geschonden eer van de familie te herstellen. Deze man blijkt een vrijheidsstrijder te zijn en opposant van de sjah waardoor Massoumeh veel meer betrokken raakt bij de strijd tegen de sjah dan ze wil. Terwijl haar man vecht voor een ander Iran probeert zij haar gezin alleen overeind te houden en haar diploma te behalen.

Het boek behoort tot het genre van de historische fictie, waarbij het verhaal wordt opgebouwd rond historische en politieke gebeurtenissen, zoals de Iraanse revolutie en de Iran-Irakoorlog. Thema's als vriendschap, familie, moederschap en vrouw-zijn staan centraal. Daarnaast toont het boek de verscheidenheid aan vrouwen en bevolkingsgroepen binnen de Iraanse samenleving en benadrukt het de kracht en vindingrijkheid van vrouwen, ondanks de vele beperkingen waarmee zij worden geconfronteerd.

Over de auteur

Parinoush Saniee is een Iraanse auteur, psychologe en sociologe geboren in 1949 te Teheran. Voordat ze begon met schrijven, werkte ze voor de Iraanse overheid. Zowel in de periode voor als na de revolutie, was ze topfunctionaris in verschillende ministeries en stond ze aan het hoofd van de onderzoeksafdeling. Doorheen haar carrière merkte ze op dat ze graag samenwerkte met vrouwen, maar werd ze zich ook bewust van de vele bijkomende verantwoordelijkheden die vrouwen hebben en uitvoeren zonder enige hulp. Na deze vaststelling startte ze haar eigen onderzoek naar de diversiteit van vrouwen in de Iraanse maatschappij. Dit onderzoek keert terug in al haar boeken waarin ze telkens die verscheidenheid centraal stelt.

In Iran ontving het boek veel lof van Shahla Lahiji, de eerste vrouwelijke uitgever in Iran die zich richtte op vrouwenkwesties en vrouwenliteratuur. In 2012 schreef ze een voorwoord bij *Verlangen naar Vrijheid* waarin ze nog andere redenen aanhaalt voor het succes van het boek de roman is een weergave van 'het historisch perspectief op het leven van vrouwen in Islamitische samenlevingen' en een toonbeeld van 'het brede spectrum van sociale geloofsgemeenschappen van voor en na de revolutie'. Daarbovenop prijst ze de auteur voor de manier waarop ze de lezer getuige maakt van de botsingen tussen deze groepen, en ze vragen durft te stellen over het leven, de prestaties en de plaats van vrouwen in de maatschappij en hoe dit is veranderd na de revolutie.

Saniee wijdt dit boek aan alle vrouwen uit Iran die ze omschrijft als 'onbezongen helden'.¹ Ze wilde erkenning geven aan de negatieve veranderingen die vrouwen in de Iraanse maatschappij hebben

¹ Interview met Parinoush Saniee in 2013: <https://www.bookaholic.ro/parinoush-saniee-i-wanted-to-introduce-a-generation-of-iranian-women-with-all-the-difficulties-they-encounter-interview.html>

ondervonden in de tweede helft van de 20e eeuw. Daarom besliste ze een boek te schrijven in plaats van een onderzoeksrapport waar het regime niet naar omkeek. Ze wou dat haar resultaten meer zouden betekenen en bij de bevolking terechtkwamen. Ze gelooft dat literatuur – als onderdeel van kunst in het algemeen – de toegang is tot andere culturen, en probeert zo met haar boeken de vele lagen van de Iraanse maatschappij bloot te leggen.

Het boek gepubliceerd krijgen verliep niet zonder obstakels. De publicatie werd door het Ministerie van Islamitisch Cultureel Advies tot tweemaal toe verboden ondanks initiele toestemming, een lot dat ook haar andere boeken trof. In 2005 werd de 14e druk verboden.² Saniee vocht samen met de mensenrechtenadvocate Shirin Ebadi, die in 2003 de Nobelprijs voor de vrede won, deze beslissing aan in de rechtbank en kreeg gelijk. Ze kreeg toestemming voor nog één druk, waarna haar boek voor een tweede maal werd verboden in 2010. Het verbod werd echter niet gehandhaafd. Het boek werd niet enkel bekend bij de Iraanse bevolking, maar ook de vertalingen ervan kregen internationale erkenning. Sommige vertalingen vielen zelfs in de prijzen zoals in Italië (Boccaccio Prijs, 2010), het Baskenland (Euskadi de Plata Prijs, 2015) en in de Verenigde Staten (World Literature Today, 2013). Het boek is sinds zijn publicatie in 2002 vertaald in 26 talen.

Parinoush Saniee

Door de continue confrontatie en problemen met de Iraanse autoriteiten, besloot Saniee in 2017 te verhuizen naar de Verenigde Staten.³ Ze gaf aan niet langer te kunnen schrijven in Iran doordat haar boek *A ceux qui sont partis, à ceux qui sont restés* sinds 2007 geen toestemming tot publicatie heeft gekregen van het Iraanse Ministerie van Islamitische Cultuur en Leiding.⁴ Sinds de protesten van 2022 (p. 10)⁵, spreekt ze zich in interviews meer uit over haar hoop op een betere toekomst voor vrouwen uit haar geboorteland en het einde van het regime. Ze keert af en toe nog terug naar Iran voor enkele maanden, zelfs al is ze zich bewust van de mogelijke gevolgen van haar publieke uitspraken, zoals tegengehouden worden bij haar terugkeer naar de Verenigde Staten of de inbeslagname van al haar spullen in Iran.⁶

² Interview met Parinoush Saniee (Duits) <https://images-eu.ssl-images-amazon.com/images/G/03/books/PDF/leseproben/9783813505245.pdf>

³ Interview met Parinoush Saniee in 2023 (Spaans) <https://www.eltiempo.com/lecturas-dominicales/la-escritora-irani-parinoush-saniee-habla-de-su-nueva-novela-735637>

⁴ Nieuwsartikel over het boek uit 2021: <https://www.thenationalnews.com/arts-culture/books/opening-minds-in-iran-s-closed-society-through-parinoush-saniee-s-best-seller-1.656656>

⁵ De citaten en verwijzingen in dit werk komen uit *Verlangen naar vrijheid* vertaald door Iris Bol en Marcel Rouwé en gepubliceerd door Artemis & Co in oktober 2013.

⁶ Interview met Parinoush Saniee in 2022 (Spaans) https://es.ara.cat/internacional/oriente-proximo/gente-iran-no-perder_128_4513235.html

Een korte introductie tot Iran en zijn geschiedenis

De rol van religie

Het boek begint met de verhuis van Massoumeh uit Qom, de religieuze hoofdstad van Iran. Het is voor sjiitische moslims een heilige stad en een belangrijk bedevaartsoord. Onmiddellijk krijg je het verschil te zien in de manier waarop religie wordt benaderd in Qom en Teheran. Terwijl ze zich in Qom niet mocht vertonen zonder chador⁷, wordt ze in Teheran juist raar aangekeken wanneer ze nog een ‘hijab’, of hoofddoek,⁸ draagt. In Qom is het zondig om naar muziek te luisteren of naar televisie te kijken, terwijl dit bij Parvaneh en haar oom, die eerder is verhuisd, tot het dagelijkse leven behoort (p. 17). Religie speelt een belangrijke rol in Iran: slechts 2 procent van de bevolking is niet gelovig en bijna negen op de tien inwoners zijn sjiitisch. Sjiïsme is een stroming in de islam, naast het soennisme. De meeste sjiitische moslims wonen in Iran.

Eén van de grootste verschillen tussen de stromingen ligt bij wie het laatste woord heeft over de interpretatie van de sharia. Sharia betekent letterlijk ‘de weg naar God’ en is voor moslims de verzameling van gedragsvoorschriften, plichtenleer en geestelijke wetten die invullen hoe men moet leven volgens God. Sjiïeten beroepen zich voor hun invulling van de religie naar imams die de sharia foutloos zouden kunnen interpreteren. Deze imams worden beschouwd als de spirituele en politieke leiders die door Allah zijn aangesteld als vertegenwoordiger op aarde. In het sjiïsme worden maar een beperkt aantal imams erkend. Sinds de negende eeuw is er volgens het sjiïsme geen zichtbare imam mee. Sindsdien periode nemen ayatollahs het religieuze leiderschap op zich en interpreteren zij de sharia. Hoewel de ayatollahs doorheen de eeuwen veel aanzien verwierven, is dit niet te vergelijken met de macht van de huidige ayatollah in Iran (p. 8).

Dit vormt een belangrijk verschil met het soennisme waarin geen centrale religieuze autoriteit bestaat die definitief beslist over de interpretatie van de Koran en de soenna. Soenna kan direct vertaald worden als ‘gedrag’ of ‘gewoonte’ en bestaat uit de woorden van de Profeet, zijn daden en zijn stilzwijgende goedkeuring bij daden van anderen.⁹ Het soennisme bestaat uit vier rechtsscholen. Elke school heeft een eigen regel- en wetgeving als gevolg van hun verschillende interpretatie van de concrete woorden of daden van Mohammed (Hadith) en de Koran. Soennieten geloven dat de politieke leider van de islamitische gemeenschap gekozen moet worden op basis van overleg of consensus (shura), en dat Allah geen specifieke opvolger van de Profeet heeft aangewezen.¹⁰ Binnen het soennisme is een imam doorgaans voornamelijk de leider van het gebed in de moskee. Hij heeft geen goddelijk aangestelde, onfeilbare autoriteit.¹¹

⁷ In Iran is een chador een bovenkledingstuk dat bestaat uit een halve cirkel van stof dat het hoofd en de kledij eronder volledig verbergt en zo ook elke vorm of rondingen van de persoon. Het wordt dichtgehouden door de draagster en is meestal gemaakt van zwarte of donkergekleurde stof. Hoewel de chador zelf in Iran niet verplicht is, wordt deze nog steeds sterk aangemoedigd door geestelijken en kunnen vrouwen zich verplicht voelen door familie of leden van de gemeenschap.

⁸ In het boek wordt de term ‘hijab’ gebruikt om zowel te verwijzen naar de hoofddoek die traditioneel door moslimvrouwen wordt gedragen als naar de zedige, islamitische manieren van kleden in het algemeen. In Iran zijn de meest voorkomende vormen van de hijab de hoofddoek en de chador.

⁹ Artikel met uitleg over de soenna: <https://www.islaam.nl/nl/geloofsleer/soenna>

¹⁰ Artikels die het soennisme en het sjiïsme vergelijken:

<https://askanydifference.com/nl/difference-between-sunni-and-shiite-Islam-with-table/> ;

<https://npokennis.nl/longread/8170/wat-is-het-verschil-tussen-soennieten-en-sjiïeten>

¹¹ Artikel dat de twee stromingen vergelijkt: <https://historiek.net/soennisme-kenmerken-Islam/80136/>

Aanloop naar de Iraanse Revolutie

De Witte Revolutie: een revolutie door het regime

In Iran moest de sjah (Perzische woord voor koning) zijn invloedssfeer delen met de religieuze elite. Dit tot groot ongenoegen van de sjah, die in de jaren '60 besloot zijn land via de 'Witte Revolutie'¹² te transformeren tot een welvarende en seculiere samenleving. Zijn beleid bestond onder andere uit stemrecht voor vrouwen, analfabetisme aanpakken op het platteland, landhervormingen waarbij landbouwgrond van grootgrondbezitters tussen de boeren werd herverdeeld en het steeds meer uitsluiten van geestelijken en religieuze leiders bij parlementaire beslissingen. Deze veranderingen leidden tot een sterke vermindering van de invloedssfeer van de religieuze elite, waaronder die van Ayatollah Khomeini. In Iran beschikt de ayatollah over een groot aanzien bij de bevolking. Het regime zag deze geestelijke leider hierdoor als een serieuze bedreiging voor het progressieve beleid. Ayatollah Khomeini verklaarde dat de Witte Revolutie onverenigbaar was met de principes van de islam en riep uit dat de sjah een tegenstander was van de islam. Dit leidde tot Khomeini's eerste arrestatie in 1963, waarna zijn volgelingen overgingen tot een gewelddadige opstand (Juni-opstand). Kort daarna werd hij een tweede maal gearresteerd, wat uiteindelijk eindigde in zijn verbanning. Hoewel hij verbannen was bleef Khomeini in de ogen van zijn volgelingen en sympathisanten de *“man die tegen autocratie streed en de nationale waardigheid verdedigde”*.¹³

Eén van de kritiekpunten op Khomeini waren de landhervormingen. Die brachten grote veranderingen met zich mee die de Iraanse maatschappij niet ten goede kwamen.¹⁴ Net zoals het gezin van Massoumeh en dat van haar oom, moesten vele mensen daardoor van het platteland naar de steden verhuizen (p. 1-2). Deze trend van urbanisatie leidde ertoe dat de uitgebreide familiale netwerken die voorheen bestonden, werden verbroken. Fysieke afstand zorgde ervoor dat ondersteuning wegviel en dat vooral huisvrouwen geïsoleerd raakten.

Dit komt ook aan bod in het boek. Massoumeh leerde Parvaneh kennen via school (p.16). Haar vader creëert banden via zijn werk en de broers hadden elkaar en schoolvrienden. De moeder van Massoumeh blijft daarentegen alleen met Faati. Met haar familie als enige toegang tot de buitenwereld probeert ze hen zo dicht mogelijk bij zich te houden, waardoor ze botste met Massoumeh die geïsoleerd raakt:

“In Teheran had ze geen vriendinnen of kennissen, en de vrouwen uit de buurt keken haar met de nek aan. Ze hadden haar een paar keer uitgelachen en daardoor raakte ze behoorlijk overstuur. Na verloop van tijd was ze vergeten dat ze vroeger de hele middag zat te klutsen en dus mocht ik ook niet met mijn vriendinnen praten.” (p. 22)

¹² Artikel dat meer uitleg geeft over de gevolgen van de witte revolutie: <https://historianet.nl/maatschappij/politiek/hervormingen-van-de-sjah-creeren-ontevreden-middenklasse>

¹³ Artikel over Ayatollah Khomeini: <https://historiek.net/ayatollah-khomeini-leider-iraanse-revolutie/172458/>

¹⁴ Artikel over de gevolgen van de landhervormingen: <https://historianet.nl/maatschappij/politiek/hervormingen-van-de-sjah-creeren-ontevreden-middenklasse#:~:text=Boeren%20trekken%20naar%20de%20steden>

Onveiligheid door de veiligheidsdienst

In de jaren '70 kreeg Iran te maken met hoge inflatie, waardoor de positieve economische gevolgen van de Witte Revolutie ten einde kwamen. De ontevredenheid van de bevolking over het regime groeide. Tegelijkertijd nam de onderdrukking van oppositiepartijen toe en was er een verbod op elke vorm van politieke participatie. Door de verhalen over de gevangenis hoorden, leeft er binnen Hamids vriendengroep zo'n grote angst dat ze liever zelfmoord plegen dan in een van de gevangnissen van de SAVAK terecht te komen (p. 205).

De SAVAK, de binnenlandse veiligheids- en inlichtingendienst onder de sjah, stond bekend om repressie door middel van intimidatie, ballingschap, gevangenisstraffen, executies en foltering. De dienst had bijna onbeperkte macht met eigen gevangnissen en monitorde burgers zowel in binnen- als buitenland. Volgens schattingen kwamen enkele honderden tot duizenden mensen door toedoen van de SAVAK om het leven. De angst binnen de groep blijkt terecht wanneer Hamid zelf in de gevangenis terechtkomt en zo zwaar wordt mishandeld dat hij, wanneer hij vrijkomt, letterlijk en figuurlijk getekend is voor het leven.

“Met elk kledingstuk dat ik hem uittrok leek hij kleiner te worden. Toen ik uiteindelijk zag dat hij behalve schril ook vel over been was en onder de littekens zat, was ik ontzet. Ik liet hem op een stoel zitten en trok hem zijn sokken uit. De aanblik van de dunne, rauwe huid en zijn voeten, die er heel raar uitzagen, gaven me het laatste zetje.” (p. 252)

Oppositiegroeperingen

Desondanks waren er vele groeperingen die het niet eens waren met het beleid van de sjah. Sommige groepen probeerde het regime omver te werpen. In het boek is de vader van Hamid lid van de Tudehpartij (p. 137), terwijl Siamak later aangesloten is bij de Moedjahedien (p. 306). Tot welke groep Hamid precies behoort, wordt niet verduidelijkt. Er kan van worden uitgegaan dat het om een marxistische groepering gaat.

De Moedjahedien, volledige benaming Volksmoedjahedien, ook gekend onder de naam Mujahedeen-Khalq (MEK) was een van de grootste en meest actieve gewapende oppositiegroeperingen tegen de sjah en later ook tegen Khomeini. Deze partij werd opgericht door linkse studenten die het marxisme met islam wilden verenigen. De leden zagen Irans toekomst als “nationalistisch, democratisch, progressief” en waren van mening dat islam te en wetenschap met elkaar te verzoenen zijn.

De tweede belangrijkste oppositiegroep was de Tudehpartij. Tudeh betekent ‘de massa’. Hamid en zijn groep gebruiken dit woord voor burgers in Iran (p. 130). De partij was communistisch en leunde sterk aan bij de Sovjet-Unie. Vooral in de jaren ’40 was de partij sterk. Na de coup van 1953 werd ze gedwongen om ondergronds te gaan.¹⁵ Door het verbod op oppositie en de strenge censuur konden ze zich niet hergroeperen.

Gemeenschappelijke vijand

Deze censuur zorgde ervoor dat de bevolking zich verzamelde in één van de weinige plaatsen waar mensen konden samenkomen: moskeeën. Door de combinatie van een grotendeels ongeletterde bevolking op het platteland en het feit dat moskeeën tot de weinige plaatsen behoorden waar informatie werd verspreid, kon het gedachtegoed van Ruhollah Khomeini zich via de moskeeën breed verspreiden, ondanks zijn ballingschap. Muziekcassettes met Khomeini’s boodschap werden Iran binnengesmokkeld, gekopieerd en verder verspreid (p. 243). Khomeini en de moellahs¹⁶ spraken over vrijheid, democratie en de terugkeer naar de fundamenteën van de Islam. Alles dat met het Westen te maken had moest op de schop, de islamitische republiek was de enige juiste toekomst voor Iran. Ze zorgden ervoor dat de strijd tegen de sjah gezien werd als een strijd tegen het totalitarisme en verzekerden dat de republiek er één zou zijn ‘van het volk’ en niet van de rijken. De strijd tegen de sjah verenigde Massoumeh en haar broers voor het eerst (p. 242), net als landbouwers, arbeiders en delen van de middenklasse:

“Sinds de zomer deden wij mee aan bijeenkomsten, lezingen en protesten tegen het bewind van de sjah. Ik heb me geen enkele keer afgevraagd welke groep of partij die manifestaties organiseerde. Wat maakte het ook uit? We waren met zijn allen en hadden één gezamenlijk doel.” (p. 243)

De economische problemen, de harde onderdrukking door het regime, de onderschatte invloed van religieuze tradities en de samenwerking tussen verschillende oppositiegroepen met als doel de sjah omver te werpen, droegen bij aan het uitbreken van de Iraanse Revolutie.

De Iraanse Revolutie

Ruhollah Khomeini keerde op 1 februari 1979 terug naar Iran onder luid gejuich van de bevolking en met steun van onder meer de Tudehpartij. Tien dagen later verklaarde het Iraanse leger zich

¹⁵ De toenmalige premier Mohammad Mosaddegh werd hierbij afgezet met behulp van de CIA en de MI6 om de macht van de sjah te herstellen. Voor meer informatie zie: <https://www.britannica.com/event/1953-coup-in-Iran>

¹⁶ Een islamitische geleerde met veel kennis over het geloof door intensieve studie van de Koran en bijhorende heilige boeken. Is volgens sjiietische moslims ook expert in wereldse zaken waardoor die over politieke invloed beschikt.

neutraal en, aangezien de sjah het land al in januari had verlaten, was de Iraanse Revolutie een feit.

“De geweldige, opwindende dagen van de revolutie gingen voorbij als de wind. De vreugde en de opwinding bereikten een hoogtepunt op 11 februari toen de voorlopige regering viel.” (p. 270)

Eind maart werd er een nationaal referendum gehouden waarin het volk kon kiezen tussen ‘ja’ of ‘nee’ op de vraag: ‘Moet Iran een islamitische Republiek zijn?’ Het volk stemde in grote mate ‘ja’. Dit tot groot ongenoegen van Hamid. Hij ziet deze keuze van de bevolking als een gevolg van onwetendheid, waardoor ze volgens hem opnieuw in dezelfde situatie terecht komen, maar dan onder een nieuwe naam (p. 279). Khomeini had namelijk eerder die maand uitgesproken dat de term ‘democratisch’ niet mocht worden gebruikt omdat die “te westers” was.

Na de Iraanse Revolutie

Concentratie van de macht

De vreugde na de revolutie was van korte duur. Grote meningsverschillen over de toekomst van Iran bleven bestaan. Door de jarenlange politieke onderdrukking waren veel mensen niet gewend hun meningen op een vreedzame manier uit te wisselen (p. 271). Wat voorheen een strijd was tegen een gemeenschappelijke vijand bleek nu een afgesplitste strijd voor de toekomst. Meningsverschillen resulteerden in beschuldigingen ‘een vijand van het volk, het land of het geloof te zijn’ (p. 271).

In een sneltempo werd duidelijk dat democratie geen optie was, doordat groeperingen zoals de Tudehpartij, de Moedjahedien en de Koerdische Democratische Partij werden uitgesloten bij de verkiezingen. De Islamitische Republiek die Khomeini voor ogen had, was een theocratisch systeem met een president. De president wordt wel verkozen, maar de Ayatollah heeft vetorecht ten aanzien van alle beslissingen en is dus de uiteindelijke machthebber. Hij heeft zelfs de controle over de veiligheidstroepen en de rechterlijke macht, waardoor onderdrukking van afwijkende meningen en andere beperkingen van burgerlijke vrijheden in stand worden gehouden.

Oorlog tegen Irak en eigen volk

Onmiddellijk voerde het regime strenge conservatieve Islamitische wetten in (die vooral vrouwen niet ten goede kwamen), wat leidde tot veel onrust bij de bevolking. Vrouwen werden plotseling weer verplicht zich te houden aan de strenge kledijvoorschriften, die bovendien met harde hand

werden afgedwongen door de Revolutionaire Garde. Verder startte Khomeini bijna onmiddellijk met het massaal vervolgen van iedereen die niet had meegestreden voor de revolutie:

“Elke dag werden er mensen aangegeven als ex-agenten van de SAVAK, en overal waren er schokkende onthullingen en geruchten. De zuivering van antirevolutionaire elementen was onderdeel geworden van het mandaat van alle groepen en elke klik beschuldigde de andere ervan antirevolutionair te zijn.” (p. 274)

De protesten tegen Khomeini bleven beperkt omdat in 1980 de Iran-Irak oorlog uitbrak, ook gekend als de Eerste Golfoorlog. Deze oorlog is één van de meest destructieve oorlogen van de 20e eeuw met grote verliezen aan beide kanten:

“Op de dag dat de oorlog tussen Iran en Irak begon hoorden we het lawaai van het bombardement en we renden naar het dak. Niemand wist wat er aan de hand was. Sommigen zeiden dat het een aanslag van de antirevolutionairen was, weer anderen geloofden dat het om een staatsgreep ging. Ik maakte me zorgen om de kinderen en ging snel naar huis. Vanaf die dag werd het conflict het zoveelste wat ons leven bemoeilijkte: de nachtelijke stroomuitval, het tekort aan van alles en nog wat, het gebrek aan olie en andere brandstoffen juist op het moment dat de winter kouder werd en ik thuis een klein kind had. En wat nog erger was, door de angstaanjagende beelden van oorlog in mijn hoofd verzwakte mijn moreel.” (p. 282)

De oorlog, samen met Ayatollah Khomeini's desinteresse in economie zorgde ervoor dat armoede enorm toenam. Velen verlieten het land verlieten, zoals Siamak en veel van zijn vrienden (p. 328). Ondertussen regeerde Khomeini met ijzeren hand. De Volksmoedjahedien voerden nog steeds oppositie door mensen op te roepen om op straat te komen tegen het regime. De organisatie werd in 1981 verboden. De groep kon daarbij niet langer op dezelfde steun rekenen als voor de Iraanse revolutie omdat ze Irak steunde in de Irak-Iran oorlog. Mahmoud – de oudere broer van Massoumeh, een trouwe aanhanger van de ayatollah en vader van een zoon die in het leger aan het front tegen Irak vecht – geeft Siamak uiteindelijk aan bij de Islamitische Revolutionaire Garde. Dit gebeurt nadat hij hem betrapte op het verkopen van pamfletten van de Moedjahedien. Dit gebeurt nadat hij hem betrapte op het verkopen van kanten van de Moedjahedien (p. 320).

In 1981 startte de Ayatollah zijn culturele revolutie, waarbij hoger onderwijs werd gezuiverd van elk westers, liberaal of links gedachtegoed.¹⁷ Hiervoor sloot hij 3 jaar de universiteiten, verbood publicaties van academici die kritisch waren ten opzichte van het bewind of wiens gedachtegoed niet voldeed aan de voorwaarden, onderdrukte politieke groepen en vervolgde onder andere vele intellectuelen, wetenschappers, artiesten, socialisten, sociale democraten en sympathisanten van de Volksmoedjahedien:

¹⁷ De bloedbaden die Khomeini met zijn revolutionaire Garde aanrichtte in 1981 en 1982 werden door een VN-rapport erkend als genocide en misdaden tegen de menselijkheid.

“Er ging een aantal maanden voorbij. De regering bleef uithalen naar andersdenkenden en oppositiegroeperingen. Moorden en sluipmoorden behoorden tot de orde van de dag. Politieke activisten gingen ondergronds, de leiders van diverse organisaties ontsnapten, de oorlog ging door en ik begon me weer zorgen te maken over mijn zonen en hun toekomst.” (p. 318)

Einde van een verhaal, niet van de revolutie

Het boek eindigt in 2001 en gaat niet verder in op de politieke situatie van het land nadat Hamid wordt geëxecuteerd in de gevangenis. Sinds de revolutie en de ‘hostage crisis’¹⁸ zijn de relaties met het Westen sterk verslechterd. Uiteindelijk heeft dit geleid tot talrijke internationale sancties tegen Iran. Deze sancties houden onder meer verband met het Iraanse nucleaire programma en de verrijking van uranium, die het land in staat zou kunnen stellen kernwapens te ontwikkelen.¹⁹ Daarom werd in 2015 de Joint Comprehensive Plan of Action gesloten. Voor de westerse landen betekende deze overeenkomst een beperking van het Iraanse nucleaire programma en meer controle door de International Atomic Energy Agency op de nucleaire activiteiten van Iran. Voor Iran betekende de overeenkomst dat een deel van de internationale sancties werd opgeheven.

In 2018 trok President Trump zich terug uit de Joint Comprehensive Plan of Action en herstelde hij de sancties tegen Iran, met als doel het land te dwingen in te stemmen met nieuwe eisen. Enkele van deze eisen waren onder meer dat Iran de mensenrechten zou respecteren en naleven, en dat het land geen nucleaire wapens meer zou kunnen ontwikkelen. Iran probeerde de gevolgen van de sancties op te vangen dankzij zijn grote olievoorraden en de export daarvan, die voornamelijk naar China gaat. Voor de bevolking hebben de sancties echter zware gevolgen. Zo kampt het land met hoge inflatie, een sterke stijging van de werkloosheid en een moeilijker toegang tot medicijnen, medische apparatuur, landbouwbenodigdheden en onderdelen voor vliegtuigen.²⁰

De combinatie van de zware gevolgen van de sancties en de dood van de jonge Iraans-Koerdische Mahsa Amini, die in 2022 overleed nadat zij door de zedenpolitie was opgepakt, leidde tot groot-schalige protesten die bekendstaan als de ‘Jina Revolutie’ of de ‘Woman, Life, Freedom movement’. Mahsa (Jina) Amini was een 22-jarige vrouw die volgens de zedenpolitie de strenge sluiervetten had overtreden, omdat haar hijab haar haar ‘onvoldoende’ zou hebben bedekt en haar broek ‘te strak’ zou zijn geweest. Tijdens haar detentie werd zij slachtoffer van fysiek geweld, waarna zij drie dagen

¹⁸ De “hostage crisis” is een verwijzing naar de bezetting van de Amerikaanse ambassade in Teheran waarbij meer dan 50 mensen tussen 1979 en 1981 werden gegijzeld door militanten. Voor meer info zie: <https://www.britannica.com/event/Iran-hostage-crisis>

¹⁹ Officiële benaming is de ‘Joint Comprehension Plan of Action’ of JCPOA die een overeenkomst was tussen de VS, Rusland, Duitsland, Frankrijk, China, Verenigd Koninkrijk, EU en Iran.

²⁰ De VS heeft voorlopige maatregelen opgelegd gekregen door het Internationale Gerechtshof voor het in gevaar brengen van de Iraanse bevolking met de beperking van toegang tot humanitaire noden: *Alleged Violations of the 1955 Treaty of Amity, Economic Relations, and Consular Rights (Islamic Republic of Iran v. United States of America)*.

later overleed aan haar verwondingen. Hoewel dit niet de eerste keer was dat een jonge vrouw onder dergelijke omstandigheden stierf, vormde haar dood de druppel die de emmer deed overlopen. In de maanden daarna gingen grote groepen mensen uit protest de straat op. Hoofddoeken werden verbrand en de leuze ‘Vrouw! Leven! Vrijheid!’ klonk tijdens demonstraties, samen met de eis voor verandering in de behandeling van vrouwen in de Iraanse samenleving. De Iraanse overheid reageerde met harde repressie. Honderden mensen kwamen om het leven, waaronder ook tieners en vrouwen. Duizenden anderen werden gearresteerd en gedwongen tot bekentenissen door middel van intimidatie, bedreigingen aan het adres van familieleden en marteling. Personen die ervan worden verdacht betrokken te zijn bij de protestbeweging worden bovendien nauwlettend in de gaten gehouden en riskeren arrestatie, mishandeling of verdwijning onder onduidelijke omstandigheden.

Hoewel in 2024 werd aangekondigd dat een groot deel van de gearresteerden amnestie zou krijgen, was deze maatregel gekoppeld aan de voorwaarde dat een nieuwe arrestatie kon leiden tot een levenslange gevangenisstraf. Bovendien werd een strengere wet ingevoerd tegen het niet dragen van de hijab, waarbij gevangenisstraffen en zelfs de doodstraf als sancties worden voorzien.²¹ Deze wet wordt afgedwongen door bijvoorbeeld het gebruik van gezichts-herkenningstechnologie die overtredingen automatisch signaleert, anonieme meldsystemen om burgers aan te sporen overtredders aan te geven en door werkgevers hoge boetes op te leggen als hun werknemers worden betrap op het niet naleven van de wet. Verder probeert het regime de informatie in de hand te houden die naar buiten komt over Iran, door in de nieuwe wet het delen van beelden met buitenlandse organisaties strafbaar te maken.

Ondanks deze repressie blijft protest aanwezig. Zo is er nog steeds veel steun voor de eisen die vrouwen stellen, en durven steeds meer vrouwen zonder hoofddoek op straat te verschijnen. Het zijn niet langer alleen vrouwen of politieke tegenstanders die strijden voor een ander Iran; ook mannen, verschillende bevolkingsgroepen, uiteenlopende leeftijdsgroepen en inwoners van diverse steden verenigen zich tegen een gemeenschappelijke tegenstander: het regime.²²

Mensenrechtenschendingen: Discriminatie van vrouwen

In *Verlangen naar vrijheid* wordt weergegeven hoe het was, en nog steeds voor velen is, om een vrouw te zijn in Iran. Zo wordt Massoumeh geconfronteerd met ongelijke behandeling of discriminatie omwille van haar vrouw zijn, door haar eigen familie en haar omgeving. Deze praktijken worden verdedigd als onderdeel van traditie en religie. Na de Islamitische Revolutie werden vele van de ongelijke praktijken in wetten vastgelegd.

²¹ Artikel over de ‘Vrouwen, Leven, Vrijheid’-revolutie anno 2025: <https://redpers.nl/2025/01/16/woman-life-freedom-anno-2025/>

²² Artikels over de ‘Vrouwen, Leven, Vrijheid’-protesten anno 2025: <https://wncri.org/2025/02/03/january-2025-report-women-at-the-forefront/>
<https://www.gq-magazine.co.uk/politics/article/iran-protests-2022-men>

Gedwongen huwelijk

Massoumeh wordt op haar 15e uitgehuwelijkt aan Hamid. In het boek wordt meermaals benadrukt dat dit “*bijna te laat*” is. Meisjes kunnen vandaag de dag in Iran trouwen vanaf 13 jaar of jonger. Er wordt niet gevraagd naar wat het meisje wil: de toestemming van een rechter en een (groot)vader volstaat. Maar soms worden, net als bij Firouzeh en Massoud, al afspraken gemaakt bij de geboorte met wie het kind later zal trouwen en wordt het met die gedachte door de omgeving opgevoed. De (jonge)mannen zoals Massoud behouden de keuze of ze deze “belofte”, waarvan ze niet op de hoogte zijn, niet na te komen. Terwijl Firouzeh zelfs al huwelijksaanzoeken had afgewezen, verlooft Massoud zich met Ladan (p. 365), onbewust van de gevolgen van zijn beslissing. Firouzeh is niet kwaad op hem, maar verwijt de volwassenen voor haar situatie:

“Toe tante, zo is het wel genoeg. Had u die dingen maar nooit tegen me gezegd. Dat is nou precies waarom ik zo ongelukkig ben. Vanaf de dag dat ik in deze wereld mijn ogen opende heb ik mezelf beschouwd als uw schoondochter en als Massouds vrouw. En nu voel ik me net een echtgenote die door haar man is bedrogen waar ze bij stond, terwijl die arme Massoud eigenlijk helemaal niets heeft misdaan. We hadden niets afgesproken, en hij heeft het volste recht om over zijn eigen toekomst te beslissen en de vrouw te kiezen van wie hij houdt. Door alles wat u hebt gezegd hebt u me valse hoop gegeven.” (p. 380)

Onderwijs

Massoumeh verdedigt haar verlangen om verder te studeren doorheen haar hele onderwijs carrière. Haar familie ziet het belang niet in voor een meisje om langer naar school te gaan aangezien ze daar niets leert over hoe ze een goede vrouw en moeder kan zijn (p. 13). Daarnaast zijn er de scholen zelf die haar niet haar diploma laten halen omdat ze al getrouwd is en kinderen heeft (p. 109). Later zorgt de culturele revolutie (1980-1987) voor de sluiting van de universiteiten en voor de onmogelijkheid om te studeren als vrouw van een politieke tegenstander van het regime (p. 324). Hoewel onderwijs een van de belangrijkste instrumenten is om onderscheid tussen mannen en vrouwen tegen te gaan zijn er vele hindernissen. Massoumeh ziet ook in haar job hoe belangrijk hoger onderwijs is, al is het maar dat mensen zich door hun onderwijsniveau boven haar verheven voelen (p. 225).

Sinds de Iraanse revolutie is er geen gemengd onderwijs en hebben jongens en meisjes elk een ander curriculum. Meisjes krijgen ook nu nog bijvoorbeeld les met een grotere focus op kunst en menswe-

tenschappen, terwijl de focus bij jongens ligt op leren over wetenschappen, technologie, wiskunde en sport.²³ Deze verschillen houden zo de gedachtegang in stand dat meisjes fysiek en cognitief minder sterk zijn dan jongens en dat ze moeten beschermd worden door “sterke en bekwame mannen”.²⁴ Toch is ongeveer 60 procent van de studenten aan de universiteit vrouwelijk.

Werk

Wanneer Hamid opgesloten wordt in de gevangenis, kan Massoumeh niet langer leven van het geld dat ze had gespaard en wat ze krijgt van Hamids vader. Massoumeh realiseert zich snel hoe beperkt de werkmogelijkheden voor vrouwen zijn. Naaister of secretaresse? Uiteindelijk wordt het secretaresse.

Hoewel het meer dan vijftig jaar later is, blijven veel van dezelfde problemen bestaan. Vrouwen mogen nog steeds niet alle beroepen uitoefenen, zoals dat van rechter of bepaalde overheidsfuncties. Daarnaast worden zij ook op andere manieren van werk uitgesloten, onder meer doordat de overheid weinig maatregelen neemt tegen discriminatie, seksuele intimidatie en grensoverschrijdend gedrag op de werkvloer. Wanneer Massoumeh begint te solliciteren, blijken de eerdere waarschuwingen van Hamids vader werkelijkheid te worden.

“Hamids vader waarschuwde me voor bepaalde problemen die vrouwen op de werkvloer konden ondervinden en zijn waarschuwingen waren gegrond. Op sommige kantoren werden me verlekkerde blikken toegeworpen en namen ze me van kop tot teen op, alsof ze op zoek waren naar een minnares in plaats van een werknemer.”
(p. 216)

De overheid heeft daarentegen wel wettelijk bepaald dat mannen hun vrouw kunnen verhinderen te gaan werken indien ze vinden dat dit ingaat tegen ‘familiale waarden of nadelig is voor zijn of haar reputatie’. Hierdoor is volgens de Wereldbank anno 2024 de arbeidsparticipatiegraad²⁵ bij vrouwen slechts 13% van in tegenstelling tot 66% bij de mannelijke bevolking.²⁶

²³ Academisch artikel over het recht op onderwijs voor kinderen: “The Islamic Republic of Iran and Children’s Right to Education: Acceptability and Adaptability” geschreven door Shabnam Moinipour <https://doi.org/10.7577/hrer.3930>

²⁴ Artikel over het onderwijssysteem van Iran en de institutionalisering van genderongelijkheid: <https://gjia.georgetown.edu/2022/04/04/irans-educational-system-and-the-institutionalization-of-gender-inequality/>

²⁵ Het percentage economisch actieve bevolking boven de 15 jaar

²⁶ Data van de Wereldbank gender data portaal over Iran: <https://genderdata.worldbank.org/en/economies/iran-Islamic-rep>

Gender- en eegerelateerd geweld

Volgens de Verenigde Naties valt onder de term ‘Gender-based violence (GBV)’: *“seksuele, fysieke, mentale en economische schade die in het openbaar of privé wordt toegebracht, inclusief bedreigingen met geweld, dwang en manipulatie dat de vorm kan aannemen van intiem partnergeweld, seksueel geweld, kinderhuwelijken, vrouwelijke genitale verminking en eegerelateerd geweld”*. Doordat vrouwen belemmerd worden om zelf geld te verdienen blijven ze in een afhankelijkheidspositie. Die afhankelijkheid zorgt ervoor dat het moeilijker wordt om aan huiselijk geweld te ontsnappen. Dit zie je ook bij de situatie van mevrouw Parvin die jarenlang fysiek en mentaal wordt mishandeld door haar 25 jaar oudere man (p. 114).

Veelal groeien mannen op met de opvatting dat vrouwen “sterke en bekwame mannen” nodig hebben. Die opvatting zet zich voort door het creëren van een hiërarchie in het gezin met wettelijke hulpmiddelen zoals de wet van ‘Tamkin’ (onderdanigheid) die bepaalt dat wanneer een vrouw weigert om haar huwelijkse verplichtingen, seksueel en dergelijke, te volbrengen, de man haar onderhoudsgeld kan inhouden.²⁷ Scheiden kent voor vrouwen in Iran vandaag nog steeds vele hindernissen, in tegenstelling tot mannen, die een scheiding eenzijdig kunnen aanvragen.

Ten eerste kan een vrouw enkel scheiden wanneer dit vooraf in het huwelijkscontract is vastgelegd en geregistreerd, of wanneer zij voor de rechter kan aantonen dat de man bepaalde omstandigheden veroorzaakt die leiden tot “ondraaglijke moeilijkheden en het ontbreken van noodzakelijke levensbehoeften”. Voorbeelden hiervan zijn onder meer de afwezigheid van de man gedurende minstens zes maanden zonder geldige reden, mishandeling, een verslaving die het voortzetten van het huwelijk onmogelijk maakt, onvruchtbaarheid, een gevangenisstraf van vijf jaar of een ongeneeslijke ziekte. Daarnaast kunnen ook andere redenen worden aanvaard, zolang kan worden aangetoond dat zij leiden tot dergelijke ondraaglijke omstandigheden.

Ten tweede vormt ook de rechtsgang een belangrijke hindernis. In de rechtbank geldt vaak de regel dat de getuigenis van een vrouw minder gewicht heeft dan die van een man. Bovendien moet een vrouw met documentatie aantonen dat haar verzoek tot scheiding legitiem is. Deze bewijzen zijn echter moeilijk te verkrijgen wanneer de problemen zich binnenshuis afspelen en er geen getuigen aanwezig zijn.

Ten derde krijgen moeders slechts tijdelijk ouderlijk gezag over hun kinderen: doorgaans tot de leeftijd van negen jaar voor meisjes en vijftien jaar voor jongens, en dit alleen zolang de moeder niet hertrouwt. Door deze voorwaarde kiezen vrouwen in situaties van mishandeling er vaak voor niet te scheiden, uit angst hun kinderen te verliezen wanneer deze onder het gezag van de vader vallen.

Ten vierde speelt ook de economische positie van vrouwen een rol. Door beperkte werkmogelijkheden, de loonkloof en wettelijke beperkingen blijven veel vrouwen financieel afhankelijk van hun echtgenoot. In sommige gevallen kan de man bovendien beslissen over de carrière van zijn vrouw, tenzij in het huwelijkscontract expliciet is vastgelegd dat zij mag werken. Ook de bruidsschat hoeft

²⁷ zie voetnoot 24

niet altijd betaald te worden wanneer de man kan aantonen dat zijn financiële situatie dit niet toelaat. Dit alles bemoeilijkt het voor vrouwen om economisch zelfstandig te worden en voor zichzelf en hun kinderen te zorgen, tenzij zij steun krijgen van hun familie.

Ten slotte spelen ook maatschappelijke vooroordelen een belangrijke rol. Door het grote belang dat in Iran aan eer wordt gehecht, heeft de status van “gescheiden vrouw” vaak een zware sociale impact. Zo kan het voor gescheiden vrouwen nog moeilijker worden om werk te vinden, en kunnen universiteiten hen in sommige gevallen ontmoedigen of beperken in hun mogelijkheden om verder te studeren.

Onder eengerelateerd geweld vallen dezelfde soorten geweld als bij gendergerelateerd geweld, maar met een bijkomende voorwaarde dat ze worden gepleegd ter bescherming en herstel van de familie-eer tegen de (veronderstelde) ‘eer-schender’. Dit kan gaan van bedreiging, mishandeling en opsluiting tot eermoord, (gedwongen) zelfmoord, verstoting, seksueel misbruik, genezingsrituelen en bezweringen. Eer is in de Iraanse maatschappij een complex sociaal en symbolisch goed waarnaar iemands waarde wordt geschat. In het verhaal wordt Massoumeh continu geconfronteerd met hoe zij de hoeder is van de eer van haar familie, haar man, haar kinderen en dat elke fout die zij maakt hun reputatie aantast. Dit zie je ook bij uitspraken door haar moeder: *“Ik bid tot god dat ik je opgebaard in een mortuarium mag zien liggen. Kijk hoe je ons te schande maakt en onze eer bezoedelt.”* (p. 50), als uitspraken door haar vader: *“Ik wist dat mijn moeder gelijk had. Wij kunnen geen meisjes hebben. Zelfs als ze herstelt, is ze zo goed als dood... door alle smaad en schande”* (p. 61).

Ook als alleenstaande moeder is zij het toonbeeld van de reputatie van haar gezin en dat laten haar kinderen haar niet vergeten. Zelfs wanneer haar kinderen op het punt staan om allemaal uit huis te zijn en reeds hun eigen gezin hebben, houdt Massoumeh rekening met deze eer. Zo wijst ze ten slotte Saïids huwelijksaanzoek af, tot grote frustratie van Parvaneh:

“Hou op met je praatjes over eer en reputatie, het zit me tot hier! Eerst maakte je je zorgen over de eer van je vader, toen over die van je broers, daarna over die van je echtgenoot en nu weer over die van je kinderen.... Ik zweer je, als je het nog een keer zegt, spring ik uit dit raam.” (p. 410)

Saniee verdedigde deze keuze doordat dit voor vele vrouwen realiteit is en dat een andere uitkomst niet zou kloppen: *“Hun hele leven lang hebben ze [vrouwen in de positie van Massoumeh] hun rechten en belangen aan anderen moeten afstaan om te beschermen, zodat ze zich niet meer kunnen herinneren of ze zelf nog rechten hebben.”*

Kledij

Eer zit niet enkel in gedragingen maar ook in hoe men zich kleedt. Daarom moeten vrouwen sinds Iran een Islamitische Republiek is verplicht een hoofddoek dragen en een gewaad dat het hele lichaam bedekt. Dit staat haaks op de kledijvoorschriften die in Iran golden voor de revolutie. De sjah verbood namelijk in de jaren '30 het dragen van een hoofddoek.

Massoumeh wordt doorheen haar leven geacht zich aan te passen aan kledingvoorschriften die haar door anderen worden opgelegd, net als de Iraanse vrouwen doorheen de 20e eeuw:

“Hoor eens liefje. Ben je soms vergeten dat wij mensen zijn? Dat we zelf kunnen nadenken, dat we onze eigen principes en meningen hebben, en dat we ons niet de hele tijd kunnen omvormen tot de mensen die we niet zijn? Weet je wel hoe vaak ik me heb moeten bedekken en verkleeden om tegemoet te komen aan wat mannen gepast vonden? In Qom heb ik een chador gedragen, in Teheran een hoofddoek en toen ik met je vader was getrouwd wilde hij helemaal niet dat ik een hijab droeg. Na de revolutie moest ik een lang gewaad dragen dat alles bedekte, plus een hoofddoek. Toen jij met juffrouw Ladan wilde trouwen, moest ik er van jou elegant en modieus uitzien. Destijds zou je het niet erg hebben gevonden als ik een laag uitgesneden jurk had gedragen, maar nu je met de dochter van je baas wilt trouwen moet ik ineens een chador aan?” (p. 385)

De huidige kledijverplichtingen van de overheid waarop streng toezicht wordt gehouden gaan al in vanaf de leeftijd van 7 jaar, wanneer meisjes de lagere school starten. Vanaf hun 12e worden ze niet toegelaten op scholen en universiteiten als ze niet voldoen aan de kledijregels ondanks het feit dat meisjes en jongens in aparte scholen zitten. Vanaf dat moment worden ze hard gestraft wanneer de zedenpolitie vindt dat er meer zichtbaar is dan enkel hun gezichten, handen en voeten. De harde aanpak bestaat uit intimidatie, geweld en arrestaties vooraleer ze overgaan tot het opleggen van straffen die bestaan uit zweepslagen, boetes en gevangenisstraffen.

In 2024 werd een nieuwe wet aangenomen die ‘tot steun van de familie door het bevorderen van de cultuur van kuisheid en hijab’ dient maar waarvan de VN oordeelt dat “ze *bijdraagt aan gender apartheid*²⁸ doordat de overheid het land bestuurt aan de hand van systematische discriminatie met de intentie om vrouwen en meisjes te onderdrukken tot totale onderdanigheid”. In deze wet wordt de lijst van mogelijke straffen uitgebreid bij verzet tegen de verplichte hijab met onder andere de doodstraf,

²⁸ Gender Apartheid is het systemisch voorkomen van gender discriminatie in vele facetten in de maatschappij waarbij het leidt tot ernstige sociale, economische, fysieke en mentale schade. Ook houdt ‘Apartheid’ in dat er sprake is van extreme segregatie en onderdrukking van de éne groep door de andere, in Irans geval zijn het de vrouwen die onderdrukt worden door mannen.

ontslag, gevangenisstraffen, weigering van toegang tot hogere studies, weigering van toegang tot essentiële overheidsinstanties en zakelijke dienstverlening en het sluiten van ondernemingen of het ontslaan van managers. In de praktijk zorgt de wet ervoor dat er camera's op straat en in winkelcentra komen die overtredingen automatisch signaleren, dat werkgevers worden verplicht om werknemers te controleren en dat burgers actief worden aangespoord om overtreders aan te geven via anonieme meldsystemen.²⁹ Met hoge gevangenisstraffen of hoge boetes pakt het regime ook elke sympathisant aan die zich verzet tegen de verplichtingen door vrouwen te beschermen tegen intimidatie of bij overtreding hen niet aan te geven. Verder probeert de overheid ook de informatiestroom naar het buitenland te controleren door het strafbaar maken van het delen van beelden met buitenlandse organisaties. Indien bewijs wordt gevonden van deze 'corruptie op aarde' kan men zich verwachten aan gevangenisstraffen van tien jaar, boetes van 12 000 dollar en in het ergste geval de doodstraf.

Literaire verwerking

Eerste-persoonsvertelperspectief

De auteur laat de lezer meeleven met Massoumeh door gebruik te maken van een eerstepersoons-perspectief. Enerzijds leert de lezer via haar interacties met andere personages en via dialogen meer over het land en de cultuur. Anderzijds betekent dit perspectief dat het beeld dat wordt geschetst gekleurd is door de persoonlijke ervaringen en interpretaties van het personage. Hierdoor strookt de voorgestelde realiteit niet noodzakelijk met de werkelijkheid. De verkeerde veronderstellingen die Massoumeh soms maakt, dragen bij aan haar menselijkheid en geloofwaardigheid als personage. Door dit vertelperspectief krijgt de lezer bovendien toegang tot wat er schuilgaat achter de stilte van het personage. *“Dat arme meisje heeft ook geen geluk. Niet alleen is hij rijk, hij komt ook uit een goede familie. Bovendien is hij jong en niet eerder getrouwd geweest.’ (Raar toch. Die man was twee keer zo oud als ik, maar in moeders ogen was hij jong... en dan de kale kop en die dikke pens.)”* (p. 68)

“God, wat voor traditie was dit? Het ene moment wilden ze me vermoorden omdat ik een paar woorden had gewisseld met een man die ik al twee jaar kende, over wie ik veel wist, van wie ik hield en die ik naar het einde van de wereld zou willen volgen, en het andere moment wilden ze dat ik in bed stapte met een volslagen vreemde over wie ik niets wist en voor wie ik niets dan angst voelde.” (p. 89)

“Als ik Hamids moeder nu belde en zou vertellen dat Hamid helemaal niet was thuisgekomen, zou ze tegen mij tekeergaan en daarna zou ze gek worden van ongerustheid om haar zoon. Ze zou bij alle ziekenhuizen langsgaan en overal op straat naar hem zoeken. Haar bezorgdheid om haar zoon was bijna ziekelijk en had niets te maken met ratio en logica.” (p. 145)

²⁹ zie voetnoot 21

“Ik was gechoqueerd. Hoe had ik me zo kunnen vergissen? De hechte band, de veelbetekenende blikken en de urenlange vertrouwelijke gesprekken. Waren die allemaal geworteld in broederlijke genegenheid?” (p. 365)

Round character – flat character / vlakke en ronde personages

Elk personage in het verhaal lijkt zorgvuldig gekozen en draagt bij aan het tonen van de grote verscheidenheid aan vrouwen binnen de Iraanse samenleving. Om de lezer niet te overweldigen, zijn de meeste personages – met uitzondering van Massoumeh – vlakke personages (flat characters), die eenvoudig kunnen worden samengevat. Zij vertegenwoordigen doorgaans één duidelijke eigenschap of idee en kennen weinig psychologische diepgang of ontwikkeling. Dit maakt deel uit van hun functie in het verhaal: het zijn relatief gemakkelijk te begrijpen en te voorspellen personages, vaak gebaseerd op herkenbare tropes, die de voortgang van het verhaal ondersteunen.

Massoumeh daarentegen is een rond personage. Dit betekent dat de lezer inzicht krijgt in haar gedachten, keuzes en manier van handelen. Gedurende verschillende decennia volgt de lezer haar leven en leeft met haar ervaringen mee. Zij vormt een complexe combinatie van eigenschappen, vergelijkbaar met een echt mens. Haar keuzes sturen de ontwikkeling van het verhaal: hoewel de vlakke personages haar soms in bepaalde richtingen beïnvloeden, zijn het uiteindelijk haar beslissingen die bepalen hoe het verhaal zich verder ontvouwt.

Moeder

In het boek is de moeder van Massoumeh gereduceerd tot de rol van een Iraanse moeder. Er wordt geen bijkomende informatie gegeven zoals haar naam of de redenen achter haar beslissingen. Als vlak personage heeft ze haar tekortkomingen, maar die worden niet opgelost in het verhaal of verder uitgediept. Ze is het toonbeeld van een vrouw wiens netwerk werd verscheurd door de Witte Revolutie. Hoewel ze in Qom ook niet rijk was en afhankelijk was van haar man, is dit in Teheran veel duidelijker doordat ze niemand kent en nergens heen kan zonder haar gezin.

Hoewel van haar wordt verwacht dat ze al haar tijd besteedt aan de kinderen, wordt ze niet betrokken bij beslissingen over haar kinderen. Zo wordt niet zij gevraagd om met de directeur te komen spreken over Massoumeh. Ook gaat ze niet in tegen haar zonen, door haar opvoeding waarbij de man als “hoogste goed” wordt gezien. Zo laat ze niet merken wanneer ze het niet eens is met bepaalde regels, denk aan het verbod op het lezen van tijdschriften (p.22), maar doet ze dit dan achter hun rug. Wanneer haar zonen Massoumeh zodanig hebben mishandeld dat ze in een coma belandde, laat de moeder Massoumeh trouwen met Hamid, uit schrik voor haar zonen. De moeder vormt daarnaast een symbool van de overgang tussen verschillende generaties vrouwen. Doorheen het verhaal wordt de “voortgang” voor vrouwen zichtbaar gemaakt via vier generaties: Massoumehs grootmoeder, haar moeder, Massoumeh zelf en Shirin. Zo kan de moeder haar dochter bijvoorbeeld

niet helpen met haar huiswerk, omdat zij zelf nooit onderwijs heeft genoten, terwijl Massoumeh haar eigen kinderen wél met hun schoolwerk kan helpen. Dit vormt een duidelijk teken van maatschappelijke verandering.

Parvaneh

Parvaneh is de weerspiegeling van een welgestelde, jonge vrouw uit Teheran die opgegroeid is met het gedachtegoed van de Witte Revolutie en geboren is in een hoogopgeleide familie. Onderwijs is voor haar geen gevecht aangezien iedereen in haar familie verder heeft gestudeerd en dit van haar ook wordt verwacht. Hoewel haar familie nog steeds gelovig is, is er een veel minder strenge invulling van de Islam, waardoor ze door Massoumeh wordt gezien als rebels. Voor Parvaneh is de eer en goede naam van haar vader niet iets waarmee ze rekening houdt. De rijkdom van haar familie geeft haar mogelijkheden, zoals tegendraads zijn en naar Duitsland verhuizen met haar man. Aangezien ze enkel de vruchten heeft geplukt onder het beleid van de sjah en al jaren in het buitenland woont, begrijpt ze de noodzaak van een revolutie niet. Ze is een tegenpool van Massoumeh in het verhaal dat toont welke impact Massoumehs omstandigheden hebben op haar beslissingen die anders niet altijd onmiddellijk duidelijk zouden zijn.

Mevrouw Parvin

Mevrouw Parvin toont in het verhaal aan dat je omstandigheden je niet hoeven te maken tot wie je bent. Hoewel voor haar personage wat meer achtergrondinfo wordt gegeven, wordt deze informatie telkens gegeven in functie van de verhaallijn. Ze geeft Massoumeh hoop voor de toekomst, waarbij ze toont dat ze niet voor eeuwig vastzit aan een man en dat ze er niet alleen voor staat, maar dat er mensen zijn op wie ze kan steunen. Ze leert Massoumeh vindingrijk te zijn. Zo is mevrouw Parvin misschien niet officieel gescheiden van haar man, maar in de praktijk kan ze gaan en staan waar ze wil. Ze confronteert Massoumeh er ook mee dat ze niet mag denken dat ze alles begrijpt, niet mevrouw Parvin haar situatie en ook niet die van haar moeder. Ze dient als confrontatie met de dubbele standaarden die bestaan en zorgt ervoor dat Massoumeh deze in vraag stelt:

“Maar was zij werkelijk schuldig? Deed zij echt iets verkeerd? Zou ik een ontrouwe vrouw zijn als ik hetzelfde deed? Maar ontrouw aan wie dan? Ontrouw aan wat? Wat is erger: naar bed gaan met een onbekende van wie ik niet houd en door wie ik niet aangeraakt wil worden – een man met wie ik officieel getrouwd was nadat iemand een paar woorden had gesproken en ik gedwongen was om ja te zeggen, of iemand dat namens mij had gezegd – of om de liefde te bedrijven met een man van wie ik houd, die alles voor me is en met wie ik dolgraag wil samenleven zonder dat iemand die paar woorden voor ons heeft uitgesproken?” (p. 98)

Shahzad

Het personage van Shahzad³⁰ zorgt dan weer voor een confrontatie met een mogelijk alternatief leven dat Massoumeh had kunnen leiden als ze was blijven verder studeren en niet was uitgehuwelijkt:

³⁰ Voor meer zie het academische artikel “*Feminist Historical Writing in Postrevolutionary Iran: Missing Soluch and My Share*” geschreven door Alborz Ghandehari <https://doi.org/10.1215/15525864-8238132>

“Ik bekeek Shahrzad met een mengeling van respect, genegenheid en jaloezie. Zij was een volwassen vrouw, die zelfs werd gerespecteerd door mannen. Ze was goed opgeleid, intelligent en welbespraakt. Ze was voor niets of niemand bang, en bovendien hoefde zij niet op iemand te steunen. De hele groep steunde juist op haar. Het interessante was dat ze ondanks haar sterke karaktertrekken ook een zachte en tedere kant had. Als ze geconfronteerd werd met bepaalde menselijke drama's, welden er snel tranen op in haar ogen.” (p. 136)

Ze geeft weer hoe vrouwen ook aan politiek kunnen doen, leiders kunnen zijn en strategisch kunnen denken, ongeacht tot welke groep ze behoren. Ze is de belichaming van de vele linkse militante vrouwen uit de jaren '70 die onmisbaar waren voor de Revolutie.

Door Shahrzad en Massoumeh aan elkaar te laten opbiechten dat de ander het leven heeft waar de ene van droomt, toont Saniee dat er geen tegenstelling bestaat tussen moederschap en politieke strijdbaarheid, ook al zullen verschillende groepen het ene boven het andere idealiseren als de ware roeping van de vrouw. Door Shahrzad even een moederfiguur te laten zijn voor Massoud en door Massoumeh politieke discussies te laten hebben met Shahrzad wordt aangetoond dat ze beiden in staat zijn elkaars “rol” te vervullen.

Shirin

Als jongste kind en dochter toont het personage van Shirin hoe de verwachtingen ten aanzien van vrouwen doorheen generaties evolueren. Tegelijk laat zij zien hoe kwetsbaar vooruitgang kan zijn: doordat zij het belang van een diploma niet altijd inziet en bepaalde verworvenheden als vanzelfsprekend beschouwt. Haar houding maakt van Massoumeh op haar beurt een moeder van een dochter, waardoor Massoumeh haar eigen moeder en de keuzes die zij maakte beter leert begrijpen. Aan de hand van dit personage wordt bovendien het belang van onderwijs en een diploma benadrukt.

“Laat je door niemand iets aanpraten. Studeer in alle rust, ga daarna aan het werk en leer om op eigen benen te staan, zorg dat je je niet laat onderdrukken, dat je niet met gebonden handen gedwongen bent je elke vernedering te laten welgevallen. Pas daarna moet je over trouwen gaan denken. Daar is nog tijd genoeg voor. Maar als je eenmaal getrouwd bent, ben je voor altijd verantwoordelijk voor je huis en je gezin. Nu je nog jong en vrijgezel bent kun je zorgeloos zijn. Die tijd duurt maar kort en komt nooit meer terug.” (p. 387)

Het personage van Shirin toont ook hoe van meisjes op jonge leeftijd al wordt verwacht dat zij huishoudelijke taken op zich nemen. Tegen de tijd dat zij negen jaar oud is, is haar oudste broer naar Duitsland gevlucht en wordt haar andere broer vermist aan het front van de Iran-Irakoerlog. Haar moeder gebruikt kalmeringsmiddelen die haar in een toestand tussen slapen en waken houden (p. 349), als een manier om te ontsnappen aan de vele tegenslagen die zij heeft meegemaakt. Hierdoor moet Shirin zich gedurende maanden grotendeels alleen zien te redden.

Grootmoeder Massoumeh

Grootmoeder is nogmaals een personage dat niet bij naam wordt genoemd omdat ze de lezer weinig meer bijbrengt dan het gedachtegoed uit Qom van eerdere generaties. Ze is een weergave van welke strijd reeds gestreden is:

“Je dochter kan niks. Als ze trouwt, zullen ze haar binnen een maand terugsturen. Waarom blijf je geld uitgeven aan dat meisje? Aan meisjes heb je niks, ze zijn van iemand anders. Je werkt heel hard en spendeert je geld aan haar en uiteindelijk moet je nog veel meer ophoesten om haar weg te geven.” (p. 13)

Ook is haar rol om de verschillen tussen Qom en Teheran aan te tonen en hoe streng de Islam in Qom wordt ingevuld. Zo stelt ze bij de dood van haar kleindochter Zari:

“Sta op, zoon. Jij ben een man en je moet niet huilen als een vrouw. God heeft gegeven en God heeft genomen. Jij moet niet tegen Zijn wil ingaan.” (p. 84)

Bibi, grootmoeder Hamid

Grootmoeder Bibi geeft weer hoe vrouwen wanneer ze niet meer “nuttig” zijn worden vergeten en er niet langer naar wordt omgekeken. Haar kinderen komen nauwelijks op bezoek bij haar, mogelijk mede door het feit dat ze zodanig slechthorend was dat je moest roepen voor ze je hoorde. Bibis man is al gestorven en zowel Bibi als haar familie wachten nu op haar dood, hoewel ze niet zo oud was. Met Bibi wordt getoond hoe centraal de man en het gezin in het leven van Iraanse vrouwen stonden en dat wanneer beide wegvallen ze in een soort leegte vallen.

Ladan

De verloofde van Massoud geeft de hypocrisie in de Iraanse maatschappij weer. Zo zorgt de Revolutie voor verregaande gevolgen voor vrouwen zoals de kledijverplichtingen, maar kunnen zij die over rijkdom beschikken en in Teheran wonen deze regels naast zich neerleggen. Ladan wordt voorgesteld als moderne vrouw die veel make-up en korte rokken draagt en haar haar blondeert. Er wordt getoond hoe rijkdom ervoor zorgt dat men niet hoeft bezig te zijn met politiek en dat dit mensen juist gevaarlijker maakt doordat je niet kunt weten waarvoor ze staan. Verder toont dit personage hoe mannen de vrouwen in hun omgeving zoals moeder, zus, vriendinnen verplichten om zich te gedragen en te kleden op een bepaalde wijze, maar dan deze idealen naast zich neer kunnen leggen voor iemand met wie ze willen trouwen:

“Dus dit meneertje, dat na de oorlog zo streng in de leer werd dat hij al van streek raakte wanneer ik me een heel klein beetje opmaakte en de hele tijd klaagde dat ik mijn hoofddoek te veel op mijn achterhoofd droeg, wil nu met zo'n meisje trouwen?’ ... ‘Om je de waarheid te zeggen begrijp ik er helemaal niets van, ‘ zei ik. ‘Alles lijkt ineens de omgekeerde wereld.’” (p. 372)

Foreshadowing als aankondiging van onheil

In het verhaal wordt gebruikgemaakt van directe foreshadowing, of voorafschaduwing, waarbij expliciet een hint wordt gegeven naar het verdere verloop van het verhaal.

“Dat was een van de fijnste weken van mijn leven. De herinnering aan die warme, zonnige dagen maakte de vele koude, donkere nachten die zouden volgen draaglijk.” (p.153)

“Als ik naar de mensenmenigte om me heen keek, becroop me een overweldigende opwinding. Ik wilde iedereen omhelzen en zoenen. Het was wellicht de eerste en laatste keer dat ik zulke gevoelens voor mijn landgenoten koesterde.” (p. 248)

“Ik begon te geloven dat de tijd van tegenspoed achter me lag en dat ik een normaal leven kon gaan leiden en mijn kinderen in relatieve rust grootbrengen.
...
Het leek erop dat mijn vermaningen en ook de recente gebeurtenissen effect hadden gehad, want Siamak had niet veel contact meer met zijn vrienden van de moedjahe-dien. Dat dacht ik tenminste.” (p. 318)

“Ik had vrede gevonden, al was dat slechts tijdelijk.” (p. 333)

Door de snelle opeenvolging van gebeurtenissen ontstaat er een voortdurende spanningsboog doorheen het hele verhaal. Pas wanneer het verhaal is afgelopen, kan de lezer op adem komen, net als Massoumeh. Hoewel het verhaal zich over verschillende decennia afspeelt, blijft de zwaarte van alles wat zij moet doorstaan voelbaar en wordt haar onmogelijkheid om tot rust te komen duidelijk.

Centrale motieven

De dood

Een centraal motief in het verhaal is de dood in een waaier aan vormen. Zo is er de dreiging met zelfmoord door verschillende vrouwen (p. 79, 218, 348), de effectieve zelfmoordpoging van Massoumeh (p. 91), de dood van de oudere zus (p. 58), de dood van de vrijheidsstrijders, de dood van Hamids groep (p.205), arrestaties die worden beschouwd als dood onder beide regimes (p. 211, 324), de dood van jongeren en activisten (p. 267, 310). Zelfs wanneer er geen sprake is van dood worden er zaken gelijk gesteld aan zelfmoord zoals wanneer Siamak dreigt Massoud te vermoorden reageert Massoumeh dat hij haar evengoed kan vermoorden want dat als hem iets overkomt ze toch doodgaat (p. 308) en Saiids huwelijkaanzoek moeten afwijzen waardoor ze elkaar weer zullen kwijt-raken lijkt volgens Massoumeh op zelfmoord (p. 425).

Dit kan worden begrepen tegen de achtergrond van de lange traditie van martelaarschap en zelfopoffering in de Iraanse geschiedenis, een traditie die ook sterk aanwezig is in de literatuur. Martelaarschap kan worden omschreven als “een bewuste poging om de dood te omarmen voor een persoonlijk of politiek doel” of als “gedood worden op het pad naar God”. Het wordt vaak gezien als een van de meest eerbare manieren om te sterven. Daardoor werd het idee van martelaarschap zowel omarmd door vrijheidsstrijders tijdens de Iraanse Revolutie als door het regime tijdens de Iran-Irakoorlog. Het regime beloofde de bevolking dat zij die voor hun land vochten en in de strijd stierven als martelaren zouden worden beschouwd. Gholam-Ali, het neefje van Massoumeh, treedt met deze overtuiging toe tot het leger (p. 337).

In de Iraanse maatschappij is de langste zelfopofferende actie die een persoon kan ondernemen het moederschap. Wanneer een vrouw moeder wordt, wordt er van haar verwacht alles in haar leven in het teken van haar kinderen te stellen. Wanneer bijvoorbeeld Massoumeh beslist om terug te gaan studeren wordt dit gezien als ondenkbaar en een egoïstische beslissing (p. 225). Hoewel het voor haar met de intentie is om haar kinderen later een betere toekomst te kunnen geven zien anderen dit als haar kinderen niet op de eerste plaats zetten en een keuze die zij maakt voor zichzelf.

In tegenstelling tot martelaarschap wordt zelfmoord in het sjiisme beschouwd als een zware zonde. Bovendien heeft het belangrijke sociale gevolgen voor het gezin. Volgens de islam worden mensen die zelfmoord plegen niet toegelaten tot de hemel, en raakt de eer van de familie ernstig beschadigd. Dit kan ertoe leiden dat andere gezinsleden moeilijker een huwelijkspartner vinden.

“Ik besloot dat er maar één oplossing was: ik zou pillen opsparen zodat ik – als het leven ooit ondraaglijk werd en ik noodgedwongen het pad der zedeloosheid moest bewandelen – in elke geval een gemakkelijk en pijnloos middel had om zelfmoord te kunnen plegen. Dan zou God vast wel begrijpen dat ik mezelf het leven had ontnomen om te ontsnappen aan zonde en zou Hij me niet tot een afschuwelijke straf veroordelen.” (p. 97).

Dit verklaart ook waarom Massoumeh juist kiest om te dreigen met zelfmoord: *‘In Godsnaam, dwingt u me toch niet. Ik zweer op de Koran dat ik dan zelfmoord pleeg.’* (p. 87)

In de Iraanse cultuur wordt ‘passieve’ suicide, waarbij men bidt tot God om een einde te maken aan het leven, wel aanvaard. Massoumeh en haar moeder vallen hier vaak op terug (bijvoorbeeld p. 79, 218): *“Ik smeekte God om me het leven te ontnemen en me te behoeden voor dat gedwongen huwelijk.”* (p. 79)

Gedichten in het land van poëzie

Een ander belangrijk motief zijn gedichten. Dit is zeer kenmerkend voor Iran dat bekend staat als ‘het land van poëzie’. Zo is er bijvoorbeeld het nationaal epos, geschreven in de 10e eeuw door Ferdowsi, dat het langste gedicht ter wereld is dat werd geschreven door eenzelfde dichter.

In de roman komt poëzie op verschillende manieren naar voren: via de boeken die Massoumeh leest, de brieven van Saiid en het personage van meneer Shirzadi, die zich vaak uitdrukt in gedichten. Ook het afscheid van Shahrzad wordt verwoord in de vorm van een gedicht:

“Welke top, welk hoogtepunt?
Bied me een schuilplaats, jullie fonkelende lichtjes,
jullie heldere wantrouwende huizen
op wier zonnige daken gewassen kleren
wapperen in de armen van zoetgeurend roet.
Bied me een schuilplaats, jullie eenvoudige gezonde vrouwen
wier zachte vingertoppen
de opwindende bewegingen van een foetus onder jullie huid strelen,
en in jullie open kraag
is de lucht altijd vermengd met de geur van verse melk.” (p. 203)

Dit is een gedicht van Forough Farrokhzad (1935-1967) die door haar vernieuwende stijl van schrijven één van de bekendste moderne dichtersessen in de moderne Perzische dichtkunst is. Aan de hand van haar gedichten, die de innerlijke gedachten van vrouwen verwoorden, daagde ze de sociale en literaire normen uit. Ze trouwde op 17-jarige leeftijd, kreeg een zoon en scheidde twee jaar later waarbij haar contact met haar zoon werd ontnomen.

Dit gedicht is onderdeel van een groter gedicht *Vahm-i sahz* (Green Terror, 1962) waarin thema's als eenzaamheid en isolatie naar voren komen die ze ziet als de prijs die ze moet betalen voor het nastreven van een onconventioneel leven als onafhankelijk vrouwelijk kunstenaar. De zwaarste prijs die ze heeft moeten betalen is het contact dat ze niet langer heeft met haar zoon. In het gedicht

beschrijft ze hoe ze het huiselijk leven had afgezworen om een ander type voldoening na te streven, maar dat ze deze beslissing nu in twijfel trekt en vol verlangen kijkt naar zwangere vrouwen omdat het moederschap voor haar eeuwig verloren lijkt.

Ondanks de verschillende verwijzingen naar poëzie is een belangrijk punt van kritiek op de vertaling het feit dat veel gedichten zijn weggelaten. In de oorspronkelijke versie van het boek zijn namelijk veel meer gedichten in het verhaal verweven. Het weglaten van poëzie komt vaker voor bij vertalingen uit het Perzisch, omdat het in andere talen minder gebruikelijk is om gedichten te citeren in alledaagse gesprekken. Het Perzisch heeft bovendien de eigenschap dat taal en poëzie vaak naadloos in elkaar overlopen, met een duidelijk ritme en een melodische cadans. Daardoor klinkt het citeren van versregels in gesprekken natuurlijk en passend. In vertalingen wordt dit echter regelmatig achterwege gelaten, omdat dit het tempo van de tekst kan vertragen. Daarnaast beschikt het Perzisch over een zeer rijke woordenschat waarvoor niet altijd een directe vertaling bestaat. Hierdoor gaat in vertalingen soms een deel van de esthetische waarde van de gedichten en hun bijdrage aan het verhaal verloren.³¹

What's in a name?

In het boek wordt reeds vermeld hoe belangrijk namen en hun betekenis zijn. Zo heeft elke persoon in Hamids groep een naam die verwijst naar een belangrijke vrijheidsstrijder, werd Hamid zelf door zijn vader vernoemd naar een belangrijk figuur in de Tudehpartij en geeft Hamid ook zijn zoon een verwijzende naam: Siamak (p. 149). Hoewel Saniee niet zelf zegt naar wie ze verwijst, lijkt het mogelijk dat het gaat over Ezzatollah Siamak, de oprichter van de militaire arm van de Tudehpartij in Iran.

Andere zorgvuldig gekozen namen zijn Massoumeh en Shahrzad. Massoumeh betekent namelijk 'zondeloos' en 'onschuldig' en Shahrzad³² is een verwijzing naar de legende van Duizend-en-een-nacht. In deze legende weet Shahrzad te ontkomen aan het plan van de koning om elke ochtend na de voltrekking van het huwelijk de bruid te doden door elke avond een verhaal te vertellen, 1001 nachten lang. Shahrzad is een symbool van een vrouw die overleving en overwinning zoekt in een ongelijke mannelijke overheersing, waarbij ze overwint door doorzettingsvermogen, veerkracht en creativiteit. Hoewel het hoofdpersonage niet naar deze legende is vernoemd, is het duidelijk dat Massoumeh onder deze invulling valt. Bij elke tegenslag weet ze oplossingen te vinden om als moeder haar gezin boven water te houden in woelige tijden waarin haar man afwezig is door de politieke partij of zijn politieke gevangenschap. De keuze van Saniee om haar hoofdpersonage niet Shahrzad te noemen komt overeen met hoe Massoumeh zichzelf ziet. Ondanks het feit dat zij niet expliciet een voorvechter van de vrouwelijke gelijkheid is, is ze dat net als vele andere Iraanse vrouwen in de praktijk wel.

³¹ Voor meer informatie over de vergelijking tussen de Engelse vertaling en het origineel is er het academisch artikel "*Translation and ideology: The case of the English translation of Parinoush Saniee's The Book of Fate*" geschreven door Nahid Fakhrrshafaie, <https://doi.org/10.30495/tlt.2024.709400>

³² In het Perzisch Sjeherazade

Meer lezen

Interviews met de auteur

- <https://www.bookaholic.ro/parinoush-saniee-i-wanted-to-introduce-a-generation-of-iranian-women-with-all-the-difficulties-they-encounter-interview.html>
- <https://www.eltiempo.com/lecturas-dominicales/la-escritora-irani-parinoush-saniee-habla-de-su-nueva-novela-735637> (Spaans)
- <https://www.elle.com/es/living/ocio-cultura/a41554207/parinoush-saniee-entrevista-los-que-se-van-y-los-que-se-quedan/> (Spaans)
- <https://images-eu.ssl-images-amazon.com/images/G/03/books/PDF/leseproben/9783813505245.pdf> (Duits)

Over de mensenrechtensituatie in Iran

- Petitie om de situatie in Iran te erkennen als gender apartheid: <https://endgenderapartheid.today/>
- Website van de ngo ‘Center for Human Rights in Iran’ die de mensenrechtensituatie documenteert in Iran: <https://iranhumanrights.org/>
- Website van de ngo ‘United for Iran’ dat bestaat uit Iraanse activisten en voormalige politieke gevangenen met als doel om het iraanse maatschappelijke middenveld te steunen zowel in Iran als daarbuiten: <https://united4iran.org/>
- Landrapport over de status van vrijheid in Iran door Freedom House: <https://freedomhouse.org/country/iran/freedom-world/2025>

Over de National Council of Resistance of Iran

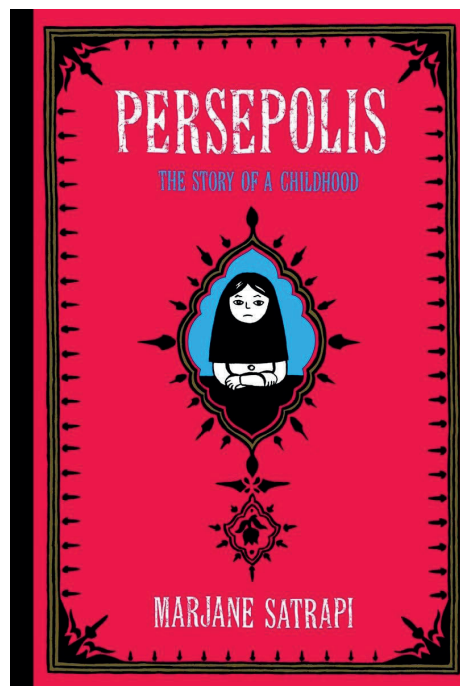
De Nationale Raad van Verzet van Iran (NCRI) wordt gezien als één van de grootste tegenmachten van het huidige bewind en omschrijft zichzelf als het “democratisch alternatief” met scheiding van kerk en staat. Het blijft een controversiële organisatie door haar historische link met de moedjahedien: <https://www.ncr-iran.org/en/>

Over de geschiedenis van Iran

- De revoluties van Iran: Crash Course World History 226 (video): <https://youtu.be/8w4Ku6l7OEI>
- Kort overzicht van de Witte Revolutie: <https://historianet.nl/maatschappij/politiek/hervormingen-van-de-sjah-creeren-ontevreden-middenklasse>
- Ayatollah Khomeini, de fundamentalistische leider van de Iraanse Revolutie: <https://historiek.net/Ayatollah-khomeini-leider-iraanse-revolutie/172458/>
- Volledige geschiedenis van Iran in het kort
  - <https://history-maps.com/story/History-of-Iran>
  - <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-14542438>
- History of US-Iran relations: 1953-2025
  - <https://www.aljazeera.com/news/2025/6/23/history-of-us-iran-relations-from-the-1953-regime-change-to-trump-strikes>
  - <https://www.cfr.org/timeline/us-relations-iran-1953-2025>

Graphic novel

Persepolis
Marjane Satrapi

Films over de situatie in Iran

Door de Iraanse filmmaker Mohammad Rasoulof die in mei 2024 veroordeeld werd tot acht jaar gevangenisstraf, zweepslagen, een boete en inbeslagname van bezittingen:

There Is No Evil

- Deze film werd aangeraden door Parinoush Saniee zelf
- Won de Golden Bear op de 2020 Berlinale samen met de Special Jury Mention bij SEMINCI (Valadolid International Film Festival)
- In deze film staat de doodstraf centraal en wordt het aan de hand van vier verschillende verhalen in vraag gesteld.

The Seed of the Sacred Fig

- Oscar nominatie voor Duitsland, ontving de speciale Juryprijs in Cannes in 2024.
- De film gaat over een Iraanse onderzoeksrechter die in een tweespalt raakt tussen loyaliteit aan zijn werk en loyaliteit aan zijn gezin. De film is gefocust op de hedendaagse situatie in Iran doordat het zich afspeelt tijdens de protesten van 2022 waarbij werkelijke videofragmenten uit de protesten in de film verwerkt zijn.

Academische literatuur

- Islamic Rights or Human Rights: An Iranian Dilemma - Ann Elizabeth Mayer (<https://www.jstor.org/stable/4310998>)
  - ‘The Perspectives of Iranian Feminists and Women Activists on Gender Equality in Iran’ - Pardis Asadi Zeidabadi
  - Feminist Historical Writing in Postrevolutionary Iran: Missing Soluch and My Share - Alborz Ghandehari (<https://doi.org/10.1215/15525864-8238132>)
  - The Voice of a Woman: A Life Journey. An Islamic Feminist Reading of The Book of Fate - Prof. Nayera Ahmad El-Miniawi (<https://www.richtmann.org/journal/index.php/jesr/article/view/12350>)
  - The Global Circulation of an Iranian Bestseller - Laetitia Nanquette (<https://doi.org/10.1080/1369801X.2016.1191960>)
  - Translation and Ideology: The Case of the English Translation of Parinoush Saniee’s The Book of Fate - Nahid Fakhreshafaie (<https://doi.org/10.30495/tlt.2024.709400>)
-